

КИЇВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ.

На правах рукопису

ЯЦЕНКО Людмила Михайлівна.

СТВОРЕННЯ І ВИКОРИСТАННЯ ТЕКСТУ-ПОЛІЛОГУ З КАЗКОВИМ СЮЖЕТОМ
ЯК ОСНОВИ НАВЧАННЯ УСНО-МОВЛЕННЕВОГО СПІЛКУВАННЯ В ПІДРУЧНИКУ
ENGLISH THROUGH COMMUNICATION ДЛЯ 5 КЛАСУ СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ

Спеціальність ІЗ.00.02 -
методика викладання
іноземних мов

А в т о р е ф е р а т
дисертації на здобуття вченого ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ - 1995

00754884 (-)

AB 32.355

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі методики викладання іноземних мов Київського державного лінгвістичного університету.

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук

професор Н.К.СКЛЯРЕНКО

Офіційні опоненти – доктор філологічних наук

професор Л.Ю.КУЛІШ

кандидат педагогічних наук

доцент І.І.СОКОЛЕЦЬ

Провідна організація – Тернопільський державний педагогічний інститут

Захист відбудеться "12" травня 1995 р. о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К. ІІЗ. ІА. ОІ по присудженню вченого ступеня кандидата наук у Київському державному лінгвістичному університеті /252650, м.Київ, вул. Червоноармійська, 73/

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці університету.

Автореферат розісланий " " _____ 1995 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л.П.Смелякова

ЛННБ ім. В. Стефаніка
АН України

AB - 32. 555

Економічні і соціальні зрушення в житті нашого суспільства, які відбуваються останнім часом, різко збільшили потребу в міжнаціональному спілкуванні, що знайшло відображення в практичній меті навчання іноземних мов у школі. Пошуки ефективних шляхів її реалізації поставили вимогу створення нових підручників і навчальних посібників з іноземних мов, в тому числі і для середньої загальноосвітньої школи. Групою авторів /Н.І.Бичкова, І.А.Данилович, С.Л.Захарова, С.Ю.Ніколаєва, Л.П.Смелякова, В.М.Харенко, Е.Г.Хоменко, Л.М.Яценко/ під керівництвом Н.К.Скляренко створюється навчально-методичний комплекс з англійської мови для 5 класу середньої школи "English through Communication" /НМК ЕтС/. НМК ЕтС будуватиметься з урахуванням основних положень комунікативного методу /С.С.Артем'єва, В.П.Кузовлев, Ю.І.Пассов, С.П.Шатілов, Е.П.Шубін, Ch.Brumfit, D.Byrne, T.Hutchinson та ін./ і принципів методу активізації резервних можливостей особистості і колективу /Г.О.Китайгородська/.

З поетапно-концентричного принципу методу активізації резервних можливостей особистості і колективу /метод активізації/ витікає необхідність використання тексту-полілогу /ТП/ як основи для навчання усно-мовленнєвого спілкування в НМК ЕтС для 5 класу. Під ТП ми розуміємо текст діалогічного характеру з кількістю учасників більше двох.

За допомогою ТП подається весь новий навчальний матеріал циклу уроків. Ситуації ТП створюють природний фон для нових лексичних одиниць і граматичних структур, розкриваючи їх комунікативні можливості. В процесі оволодіння новим навчальним матеріалом учні виконують усно-мовленнєві вправи, побудовані на основі ситуацій, які є варіантами інваріантних ситуацій ТП.

В методиці ТП вивчався такими вченими, як Г.О.Китайгородська,

М.А.Майорова, Н.В.Шувалова та ін. Створені посібники для інтенсивного навчання англійської мови /Н.І.Бичкова та Н.К.Скляренко; Т.М.Ігнатова/, американського варіанту англійської мови /Л.В.Синько та Г.В.Пахомова/, німецької мови /Н.Ф.Бориско, Н.О.Красовська, Т.М.Смирнова/, французької мови /Г.О.Китайгородська/, які включають ТП. Однак всі ці посібники створені для навчання дорослих, тому характеристики їх полілогів та методики їх використання не можна механічно переносити на шкільний підручник для 5 класу. Необхідно розробити вимоги до ТП для підручника 5 класу та методики використання ТП як основи навчання школярів усно-мовленнєвого спілкування, враховуючи вікові інтереси молодших підлітків, умови навчання в школі, характер мовного і мовленнєвого матеріалу для початкового ступеня навчання.

Необхідність теоретичної і практичної розробки даного питання підтверджує **актуальність** обраної нами теми - "Створення і використання тексту-полілогу з казковим сюжетом як основи для навчання усно-мовленнєвого спілкування в підручнику "English through Communication" для 5 класу середньої школи"

Об'єктом дослідження є процес інтенсивного навчання усно-мовленнєвого спілкування учнів 5 класу середньої школи.

Предмет дослідження - ТП з казковим сюжетом як основа для навчання усно-мовленнєвого спілкування в підручнику іноземної мови для 5 класу.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та практичній розробці методики створення та використання ТП з казковим сюжетом у підручнику англійської мови для 5 класу.

Мета дослідження досягається шляхом вирішення таких **завдань**: - теоретично обґрунтувати доцільність використання ТП з казковим сюжетом як основних навчальних текстів підручника EtC для 5 класу;

- розробити вимоги до ТП для підручника іноземної мови;
- створити зразки ТП з казковим сюжетом для НМК ЕТС;
- створити комплекси усно-мовленнєвих вправ на основі текстів-полілогів з казковим сюжетом;
- експериментально перевірити ефективність навчання школярів усно-мовленнєвого спілкування на основі ТП з казковим сюжетом;
- з'ясувати відношення учнів до ТП з казковим сюжетом.

Для вирішення поставлених завдань використані такі м е т о д и д о с л і д ж е н н я: критичний аналіз психологічної, психо-лінгвістичної, лінгвістичної та методичної літератури з проблем дослідження; аналіз текстів-полілогів з інтенсивного навчання для різних типів учбових закладів і короткострокових курсів навчання іноземних мов; тестування учнів з метою визначення їх здібностей до вивчення англійської мови; експериментальне навчання в ході розвідувального і основного експерименту; анкетування учнів з метою з'ясування їхнього ставлення до текстів-полілогів.

Наукова новизна даної роботи полягає в тому, що вперше досліджується методика створення та використання ТП з казковим сюжетом як основи навчання усно-мовленнєвого спілкування у підручнику англійської мови для 5 класу середньої школи.

Теоретичне значення даного дослідження полягає в тому, що в ньому науково обґрунтована доцільність використання ТП з казковим сюжетом як основи для навчання усно-мовленнєвого спілкування у підручнику для 5 класу, ^{виявлена} специфіка загальних вимог до ТП стосовно шкільного підручника з іноземної мови для 5 класу і визначені спеціальні вимоги до таких текстів, а також досліджена можливість створення варіантів навчальних ситуацій спілкування на основі інваріантних ситуацій ТП; розроблена класифікація навчальних ситуацій спілкування за критерієм "партнери по

спілкуванню".

Практична цінність даної роботи полягає в створенні зразків ТП з казковим сюжетом для підручника ЕтС /до циклів 1,3,6/ і комплексів усно-мовленнєвих вправ, побудованих на їх основі /до циклів 1,2,3/.

Апробація роботи. Основні положення і результати дисертаційного дослідження були відображені в 6 публікаціях автора, доповідались і обговорювались на науково-практичних семінарах з проблем інтенсивних методів навчання іноземних мов (Київ: КДПІМ, 1992, 1993, 1994); на науково-практичній конференції молодих вчених "Нові технології навчання іноземних мов" (Київ: КДПІМ, 1992); на Всеукраїнській міжвідомчій науковій конференції "Нові підходи до філології у вищій школі" (Мелітополь: МДПІ, 1992); на Всеукраїнському семінарі з питань підручників і навчальних посібників (Київ: Міністерство освіти, 1993); на науково-практичній конференції творчої молоді "Проблеми гуманізації процесу навчання іноземних мов у школі та вузі" (Київ: КДПІМ, 1993); на науковій конференції "Сучасні методи навчання та форми контролю знань з іноземної мови" (Київ: КДУ, 1993); на першій конференції Української філії міжнародної асоціації викладачів англійської мови "English in an Open Society" (Київ: КДПІМ, 1994).

На захист виносяться такі положення:

1. В підручнику іноземної мови для 5 класу середньої школи як основний навчальний текст для подачі нового мовного і мовленнєвого матеріалу циклу уроків доцільно використовувати ТП, який відповідає загальним вимогам, що пред'являються до ТП будь-якого курсу інтенсивного навчання іноземних мов, і спеціальним вимогам, що витікають з умов шкільного навчання і вікових особливостей учнів 5 класу.

2. На етапі тренування і практики у спілкуванні кожна ситуа-

ція ТП має стати інваріантом для створення декількох варіантів ситуацій як основи усно-мовленневих вправ циклу уроків.

3. За критерієм "партнери по спілкуванню" навчальні ситуації спілкування, покладені в основу усно-мовленневих вправ підручника, можна поділити на рольові /казкові і неказкові/, особистісно-рольові /казкові і неказкові/ і міжособистісні.

4. Використання ТП з казковим сюжетом, що відповідають загальним і спеціальним вимогам, як основи для навчання усно-мовленнєвого спілкування забезпечує досить високий рівень сформованості усно-мовленневих навичок і вмінь учнів /коефіцієнт навченості за В.П.Беспалько в середньому по групі дорівнює: 0,94 для діалогічного мовлення і 0,92 для монологічного мовлення/.

Структура дисертації. Дисертація складається з вступу, трьох розділів, висновків, бібліографії /243 джерела, з них 28 іноземними мовами/ та додатку /фрагмент підручника та матеріали розвідувального і основного експерименту/.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

Для розробки методики створення і використання ТП з казковим сюжетом як основи навчання усно-мовленнєвого іншомовного спілкування було сформульовано ряд психологічних, психолінгвістичних, лінгвістичних і методичних передумов.

Аналіз психолінгвістичної теорії мовленнєвого спілкування /Г.М.Андрєєва, Т.М.Дрідзе, І.О.Зимня, О.О.Леонт'єв, Ю.О.Сорокін/, теорії тексту та текстової діяльності /Т.М.Дрідзе, М.І.Жинкін, А.М.Мурзін, А.С.Штерн та ін./ показав, що люди спілкуються текстами. Текст є продуктом акту вербальної комунікації, результатом особливого роду інтелектуальної активності особистості. Продуктом мовленнєвого спілкування може бути монолог, діалог і полілог. Процес вербального спілкування можна представити як процес обміну

текстуально організованою інформацією, який передбачає сприйняття і породження текстів. В рамках цього дослідження ми зупинились тільки на питаннях породження тексту. Говорячи про породження тексту учнями, маємо на увазі "мікротекст" або "будь-яке висловлювання, яке складається з одного або декількох речень, що несуть за замислом того, хто говорить, завершений смисл" /О.І.Москальська/. Коли ж мова йде про створення і використання ТП у підручнику, тоді мається на увазі "макротекст" або цілий мовленнєвий твір, явище соціально-мовленнєве, комунікативна одиниця найбільш високого рівня /О.І.Москальська/. Таким чином, було визначено психолінгвістичну передумову створення і використання ТП як основи усно-мовленнєвого спілкування: в процесі навчання усно-мовленнєвого спілкування слід навчати учнів породжувати іншомовні тексти /мікротексти/.

В процесі породження іншомовного тексту учні зустрічаються з певними труднощами: трудність визначення предмету мовлення, трудність визначення смислового змісту, трудність визначення логічної послідовності засобів і способів формування думки /І.О.Зимня/. Ці труднощі можуть бути частково зняті завдяки мікротекстам-зразкам. Останні можна включити в макротекст, зокрема в ТП, і тоді ТП стає програмою з навчання іншомовного спілкування. На основі цих положень був зроблений висновок про необхідність урахування труднощів породження мовлення і часткове їх зняття за допомогою ТП як зразка для продукування учнями власних мікротекстів. Цей висновок може служити ще однією психолінгвістичною передумовою створення і використання ТП.

Створюючи ТП для підручника 5 класу, слід закласти в них не тільки зразки майбутніх мікротекстів учнів з метою їх демонстрації та часткового зняття труднощів, але й наповнити їх змістом, цікавим для молодших підлітків. Аналізуючи інтереси дітей цього

віку стосовно кіно, літератури, ми з'ясували, що п'ятикласників приваблює світ фантазії та уяви. Молодших підлітків більш за все цікавлять фільми, мультфільми, літературні твори, побудовані на казкових та фантастичних сюжетах /О.П.Краковський, В.Д.Крутецький, М.С.Лейтес, Т.І.Олійник, І.П.Редкіна, Б.І.Рубинська, Д.І.Фельдштейн, С.К.Фоломкіна та ін/. Виходячи з цього положення, було сформульовано психологічну передумову створення ТП: при навчанні учнів 5 класу іншомовного усно-мовленнєвого спілкування слід створювати ТП з казковими/фантастичними сюжетами.

З лінгвістичної точки зору ТП є цілим мовленнєвим твором, якому притаманні певні якості. Головними з них визнаються цілісність і зв'язність /О.О.Вейзе, І.Р.Гальперін, С.І.Гіндін, О.М.Мороховський, О.І.Москальська, Л.М.Мурзін, М.К.Holliday, P.Neeen та ін./. Цілісним вважається текст тоді, коли той, хто сприймає текст, може побудувати його модель /О.О.Леонт'єв/. На рівні тексту нейтральною моделлю є структура $IT + IKB + OKB_1 + \dots + OKB_n + ZKB$, де IT – індикатор тексту /заголовок/, IKB – інтродуктивний комунікативний блок /зачин/, OKB – основний комунікативний блок /середина/, ZKB – заключний комунікативний блок /кінцівка/ /О.М.Мороховський/. Зв'язність "закріплює" текст, цементує його завдяки мовним засобам зв'язку таким, як референція, субституція, еліпсис, кон'юнкція, лексична когезія. Серед інших характеристик тексту, які називаються вченими найбільшу значущість представляє для нас інформативність. Вона проявляється як властивість тексту містити і передавати як екстралінгвістичну, так і лінгвістичну інформацію.Отже, ми обґрунтували лінгвістичну передумову створення ТП: ТП як лінгвістична категорія повинен характеризуватися цілісністю /бути побудованим за моделлю $IT + IKB + OKB_1 + \dots + OKB_n + ZKB$ /, зв'язністю /в ньому повинні реалізуватися різні види зв'язку/ та

інформативністю /вміщувати як екстралінгвістичну, так і лінгвістичну інформацію/.

Як методична категорія ТП є навчальним текстом і в підручниках, побудовані на принципах методу активізації, включається як основний текст кожного циклу уроків. Проаналізувавши виділені вченими /І.М.Андреасян, С.С.Артем'євою, Л.Полем, В.Л.Скалкіним, С.К.Фоломкінов та ін./ функції навчального тексту, ми прийшли до висновку, що ТП виконують важливі функції в навчальному процесі. Це дало нам змогу висунути таку методичну передумову створення та використання ТП: ТП може стати основою для навчання усно-моленнєвого спілкування в НМК ЕтС для 5 класу завдяки тому, що в навчальному процесі виконує такі функції: представляє мовний та мовленнєвий матеріал циклу уроків, представляє певну соціокультурну і країнознавчу інформацію, служить основою для створення нових ситуацій спілкування, впливає на почуття учнів.

Оскільки навчання усно-мовленнєвого спілкування на основі ТП з казковим сюжетом за підручником ЕтС відбувається в шкільних умовах, принципи методу активізації /принцип особистісно-орієнтованого спілкування, принцип рольової організації навчального матеріалу і навчального процесу, поетапно-концентричний принцип та принцип колективної взаємодії/ мають бути використані з урахуванням особливостей і умов навчання іноземної мови на початковому ступені загальноосвітньої школи. Цей висновок може служити ще однією методичною передумовою використання ТП.

В навчально-виховному процесі за методом активізації виділяються три етапи формування навичок і вмінь іншомовного спілкування. Виходячи з цього, ми сформулювали останню методичну передумову використання ТП: навчання усно-мовленнєвого спілкування на основі ТП в циклі уроків НМК ЕтС повинне бути організовано поетапно:

1) подача нового навчального матеріалу, 2) тренування у спілкуванні, 3) практика у спілкуванні.

Висунуті в першому розділі дослідження психолінгвістичні, психологічні, лінгвістичні та методичні передумови створення та використання ТП як основи для навчання усно-мовленнєвого спілкування стали теоретичною базою розробки методики створення і використання ТП підручника БС для 5 класу.

При розробці методики створення ТП ми пішли шляхом визначення загальних і спеціальних вимог до ТП. Загальні вимоги були сформульовані на основі характеристик, властивих ТП будь-якого посібника для інтенсивного навчання /Г.О.Китайгородська/, але мають свою специфіку у випадку підручника для 5 класу. Загальні вимоги такі: ТП підручника БС мають бути 1/динамічними, 2/ілюстративними, 3/привродними, 4/емонійними, 5/побудованими за законами усного мовлення, 6/даватися з перекладом на рідну мову учнів.

Розкриємо суть кожної загальної вимоги до ТП підручника БС для 5 класу. ТП мають бути динамічними. Динамізм ТП досягається за рахунок політементності тієї бесіди, що її ведуть його персонажі. Звідси витікає, що динамізм по суті означає політементність. Як і в реальному процесі спілкування, в ТП перехрещується відразу декілька тематичних ліній. При визначенні тематики полілогів НК БС ми виходимо з вимог Програми¹, виділяючи при цьому основну тему і підтеми в кожному ТП. Наприклад, тема "Погода" в циклі 8 розкривається за допомогою підтем "Пори року", "Місяці". В циклі 6 представлені три самостійні теми - "Одні", "Іва", "Розваги", підтем в цьому циклі немає.

¹Програми середньої загальноосвітньої школи. Іноземні мови. 5-11 класи. - Київ, 1991. - 33 с.

ТП мають бути ілюстративними. Ілюстративність означає, що в ситуаціях ТП, які розвивають його сюжет, представляється весь новий навчальний матеріал циклу уроків. Ситуації ТП є фоном, який ілюструє комунікативні можливості поданого матеріалу, тобто розкриває сферу його застосування. Подання в ситуаціях нового навчального матеріалу значного обсягу /в середньому 80 лексичних одиниць і 12 мовленнєвих зразків на один ТП/ зумовлюють і порівняно великий обсяг текстів-полілогів підручника ЕтС. Кожен ТП в середньому складається з 110 речень. Проведений нами експеримент підтвердив доступність ТП підручника ЕтС.

Ситуаціям ТП як одиницям організації навчального матеріалу притаманна зразковість та інваріантність. Зразковість – властивість мовленнєвих актів, що закладені в ТП, служити зразками для учнів при породженні власних висловлювань. В полілогах підручника ЕтС мають бути представлені, головним чином, діалоги-розпитування, тому що навчання діалогічного мовлення на початковому ступені починають з формування вміння отримувати та запитувати інформацію.

Інваріантність ситуацій ТП проявляється в тому, що на їх основі можна створити безліч різних варіантів тієї ж ситуації у вправах, що забезпечує багаторазову повторюваність мовленнєвих зразків і лексичних одиниць, необхідну для їх засвоєння. Так, наприклад, на основі інваріантної ситуації "Знайомство" /ТП І/ можна створити до 10-ти варіантів даної ситуації з урахуванням кількості уроків в циклі. Якщо в інваріантній ситуації ТП вчитель знайомить учнів з папугою Роллі, то у варіантах цієї ситуації учні знайомляться з Поллі – подругою Роллі, англійськими дітьми в літньому таборі, з новим учнем класу, з маленькою англійською дівчинкою, яка загубилася тощо. Наведемо приклади деяких варіантів ситуації.

1. T: Rolly is sorry, but he has forgotten your names. Let's tell him our names.

P_{1,2}...: My name is ...

(Цикл I, §2, впр.1)

2. T: Rolly has brought his friend to us. He will introduce his friend and you'll introduce your friends.

Rolly: This is my friend. Her name is Polly.

Pupil₁: This is my friend. His/her name is...

Pupil₂: This is my friend. His/her name is... Etc. (Цикл I, §3, впр.8)

3. T: You're at the summer camp. You want to make friends with a girl or a boy. Meet him/her.

Pupil in Line 1: Hello! My name is... What's your name?

Pupil in Line 2: Hello! My name is...

Pupil in Line 1: Glad to meet you, ...!

Pupil in Line 2: Happy to meet you! Etc. (Цикл I, §4, впр.3)

Наступна вимога до ТП – бути природними. Іншими словами, речення ТП мають включатися в смислову послідовність, природний порядок висловлювань в актах комунікації, а ТП має будуватися за схемою ІТ + ІКБ + ОКБ₁ + ... + ОКБ_n + ЗБК. Щодо заголовків ТП підручника (індикатори тексту), то вони можуть або вказувати на головного героя тексту "Hello, Rolly!" (ТП I), або відображати основну ідею тексту "I'll Never Forget the Day" (ТП 6) тощо. Роль інтродуктивного блока в полілогах підручника надзвичайно велика. Це пов'язано з тим, що ми відмовляємося від постійних ролей, які призначаються дорослим учням в інтенсивному навчанні. Тому в інтродуктивному блоці кожного ТП обов'язково розкривається місце дії, називаються дійові особи, є вказівка на час протікання бесіди між персонажами. У зв'язку з вибором казкового сюжету, про який мова піде далі, в основному комунікативному блоці/блоках закладена фабула нереальних подій. Ставчи фабульним, основний комунікатив-

ний блок також набуває великого значення для сприйняття смислового змісту ТП. Роль заключного блока в текстах-полілогах підручника ЕтС в деяких випадках також може бути вищою, ніж в полілогах з неказковим сюжетом. Наведено приклад інтродуктивного (1) та заключного (2) блоків.

1. You are pupils of a school of magic. Clara and Ted are your classmates. Their brother Kid is already six. He's become a pupil too. You've come to see them and to congratulate Kid on entering your school. Ted, Clara and Kid's parents are good magicians but they are not at home now. (TP 3)

2. Neighbour: You were lucky to be the prince's guests.

Dog: Yes, it was great!

Cinderella: I enjoyed the ball very much. But it passed so quickly that I think it was only a dream.

Neighbour: Don't be upset. One day your dreams will come true.

Neighbour: I've heard the prince is looking for the girl who lost her crystal slipper in the palace. (TP 6)

ТП має характеризуватися також природним вживанням граматичних структур. Іншими словами, ТП може включати мовленнєві зразки з будь-якими граматичними структурами, а у вправах відпрацьовуються лише ті, що призначені для активного засвоєння в рамках того чи іншого циклу. Так, вже перші ТП /цикли 1-3/ включають мовленнєві зразки з дієсловами в Past Simple, Present Perfect, Past Progressive, Present Progressive, Future Simple.

ТП мають бути емоційними. Емоційність текстам-полілогам надають перш за все так звані сигнали емоційно-реактивної експресії, що використовуються комунікантами для вираження своїх безпосередніх відчуттів, для оцінки почутого, побаченого, якихось подій /В.Л.Скалкін/.

Крім перерахованих засобів створення емоційності у ТП підручника мають використовуватися вірші, пісні, римування. При цьому всі вони, на наш погляд, повинні органічно вилетатися в сюжетну канву ТП, що є природним і виправдовує їх використання як складової частини бесіди персонажів.

ТП підручника ЕтС є, перш за все, основою для навчання усного спілкування, тому вони мають будуватися з урахуванням лінгвістичних особливостей усного мовлення. ТП являють собою зразки усного мовлення, відбиті у графіці. Довжина речень ТП не повинна перевищувати 13 слів, ^{мають} широко використовуватися стягнені форми займенників з допоміжними дієсловами та злитні форми дієслів з часткою *пот*, готові речення, вставні слова, словосполучення і речення.

В підручнику ЕтС тексти-полілоги мають бути представлені з перекладом на рідну мову учнів - українську. Переклад на рідну мову є основним засобом семантизації поряд з використанням зображальної, предметної та дійової наочності. Наявність перекладу на рідну мову дає змогу навіть найслабкішим учням розуміти весь навчальний матеріал ТП.

Спеціальні вимоги розроблялися нами з урахуванням вікових особливостей п'ятикласників. Виходячи з психолінгвістичної передумови про те, що при навчанні учнів 5 класу іншомовного спілкування слід створювати ТП з казковими та фантастичними сюжетами, першою спеціальною вимогою до ТП підручника для 5 класу є його побудова на казкових/фантастичних сюжетах. Казка - це твір про щось незвичайне, вражаюче, чарівне, казку називають художньою фантастикою або світом химерних образів та уявлень, породжених уявою. Таким чином, основою казки і фантастики є вигадане, неймовірне, неіснуюче, що дозволяє вживати терміни "казковий" і

"фантастичний" як синоніми, маючи на увазі, що казкове і/або фантастичне – це домисел по відношенню до дійсності.

Керувчись принципом новизни змісту /Ю.І.Пассов/, ми визнаємо недоцільним використовувати сюжети оригінальних казок у незмінному вигляді. Тому сюжети текстів-полілогів підручника ЕтС мають бути повністю або частково новими, порівнюючи з оригінальними казками. Повністю нові сюжети – це події, придумані самими авторами підручника; частково нові – це сюжети, які вилечують фрагменти оригінальних казок. Так, за сюжетом ТП Попелюшка може зустрітися з друзями і сусідами і розповідати їм про бал у королівському палаці. Новим у цьому сюжеті є сама зустріч головної героїні зі своїми друзями та сусідами, подія ж балу – це фрагмент оригінальної казки. В описі самого балу є і вигадані моменти. Слід зазначити, що відбір фрагментів з оригінальних казок має проводитися з урахуванням можливостей наповнення вибраних епізодів таким мовним і мовленнєвим матеріалом, який відповідає цілям і задачам навчання іншомовного спілкування на початковому ступені. Так, для ТП підручника вибрані фрагменти відомих казок "Попелюшка" Ш.Перро, "Дванадцять місяців" С.Я.Маршана, "Пригоди Піноккіо" К.Колодді, "Малюк і Карлсон" А.Лінгрен, "Дівчина, яка хотіла стати чаклункою" /Greenland Publications, title #15/. П'ять текстів-полілогів підручника будуться з використанням фрагментів оригінальних казок, решта – повністю придумані авторами НМК.

Що стосується дійових осіб ТП, то крім самих учнів, ними можуть бути, по-перше, улюблені герої оригінальних казок. Тут ми виходимо з того, що дітям часто дуже цікаво знати, що ще може трапитися з їхніми улюбленими персонажами. По-друге, дійовими особами ТП можуть виступати казкові персонажі, вигадані авторами підручника. Відмова від постійних ролей на початковому ступені

навчання і слідування принципу новизни змісту призводить до того, що кожний ТП має свій сюжет, який не входить у "наскрізний" сюжет, що об'єднує всі ТП підручника. Казковим у створених сюжетах, перш за все, є зустрічі та спілкування учнів нашого часу з казковими героями і тваринами, що розмовляють англійською мовою. Крім того, персонажі ТП легко "переносяться" в далекі країни, стають чарівниками тощо.

Отже, спеціальні вимоги до ТП НМК ЕтС 5 класу є такими:

1/ТП мають будуватися на казкових сюжетах, 2/сюжети ТП мають бути повністю або частково новими, 3/кожний ТП повинен мати свій сюжет, який не входить у "наскрізний" сюжет, що об'єднує всі ТП підручника, 4/дійовими особами ТП можуть бути, крім самих учнів, герої оригінальних казок і персонажі, придумані авторами підручника.

Створений за загальними і спеціальними вимогами ТП з казковим сюжетом використовується на етапі подачі для введення в ситуаційних умовах нового навчального матеріалу та на етапах тренування і практики у спілкуванні для створення усно-мовленнєвих вправ на основі закладених в ньому ситуацій і мовного й мовленнєвого матеріалу.

Отже, весь новий навчальний матеріал циклу уроків подається на першому занятті /на протязі 45 хвилин/ у ТП з казковим сюжетом. Подача матеріалу проходить чотири пред'явлення. Перше пред'явлення має на меті розкрити учням місце і час дії, а також познайомити з дійовими особами. В підручнику ЕтС перше пред'явлення повинно також забезпечувати первинне знайомство з усім мовним і мовленнєвим матеріалом ТП шляхом його повного пофразового слухового сприйняття. Під час першого пред'явлення вчитель промовляє всі фрази тексту з перекладом на рідну мову учнів, виступаючи від імені всіх персонажів ТП. При подачі ТП підручника ЕтС для семантиза-

ції лексики, яка означає конкретні поняття, крім перекладу може використовуватись предметна, зображальна та дійова наочність. Що стосується учнів, то вони слухають вчителя і розуміють все сказане завдяки перекладу і наочності. Враховуючи те, що доволі-на увага молодших підлітків ще слабо розвинута, учнів слід епізодично залучати до перекладу. Крім того, з тієї ж причини доцільно розділяти ТП на дві частини і кожну окремо проводити через перше, друге і третє пред'явлення. Таким чином, методика першого пред'явлення в підручнику EtC, набуває своєї специфіки, зумовленої віковими особливостями учнів ІО-ІІ років і умовами шкільного навчання /протяжність уроку 45 хвилин, наповненість групи до 25 учнів/. Ця специфіка проявляється 1/в широкому використанні наочності як засобу семантизації поряд з пофразовим перекладом на рідну мову учнів, 2/в епізодичному залученні учнів до перекладу з метою активізації їх доволіної уваги і розвитку мовленнєвої згодки, 3/у розділенні ТП на дві /іноді три/ завершених за смыслом частини.

Метою другого пред'явлення є забезпечення "імітативного вживання" /Н.К.Смилренко/ нового навчального матеріалу і його максимальне запам'ятовування. Під час другого пред'явлення події і ситуації ТП розігруються всіма учнями слідом за вчителем. Як показує експериментальне навчання, оптимальною для учнів-школярів є така модель другого пред'явлення: вимовлення вчителем фрази іноземною мовою - переклад - повторне вимовлення фрази вчителем - імітативне вживання фрази учнями. Під час другого пред'явлення використовуються невербальні засоби спілкування /жести, міміка, рухи/ з метою покращання запам'ятовування. Окремі фрази можуть проспівуватися на відомі мотиви, вимовлятися з різними емоційними інтонаціями. Під час введення першого ТП учні вперше

знайомляться з англійською вимовною системою, тому слід пропонувати їм повторювати лише фрази, які відносяться до комунікативного мінімуму. Таким чином, специфікою другого пред'явлення ТП у НМК ЕтС є змінена схема роботи з кожною фразою і з першим ТП.

Третє пред'явлення має на меті закріпити поданий матеріал в пам'яті учнів, синтезувати уявлення про ситуації ТП, поєднати звуковий образ мовленнєвих одиниць із зоровим. Форми проведення третього пред'явлення з учнями школи можуть бути різними. Для НМК ЕтС обрано такий варіант: вчитель читає весь ТП пофразово в нормальному темпі, трохи збільшуючи паузи між окремими реченнями для того, щоб учні могли проговорити прочитану вчителем фразу про себе, згадати її зміст та, якщо необхідно, прочитати переклад. Стосовно ТП І-3 у НМК ЕтС, то третє пред'явлення тут відсутнє. Це викликано тим, що навчання техніки читання за даним НМК починається з п'ятого уроку і продовжується всю першу чверть. Таким чином, специфіка третього пред'явлення ТП в НМК ЕтС полягає в наступному: 1/третє пред'явлення проходить за "шкільним" варіантом /вчитель читає текст іноземною мовою пофразово, учні сліdkують за читанням і в короткі паузи промовляють про себе; 2/третє пред'явлення відсутнє при введенні ТП І-3.

Метою четвертого пред'явлення навчального матеріалу є завершення повного розуміння ТП. В НМК ЕтС четверте пред'явлення повністю відповідає ритуалу, розробленому в методі активізації. Перед його початком діти отримують установку на розслаблення і слухають музику і текст. Вчитель читає ТП без перекладу.

Як вже відзначалося, подача нового навчального матеріалу в шкільних умовах відбувається на протязі 45 хвилин. Оптимальним представляється такий розподіл часу на кожне пред'явлення: 10 хвилин – перше, 20 хвилин – друге, 10 хвилин – третє /сюди входить час запису домашнього завдання/, 5 хвилин – четверте.

Якщо використання ТП на етапі подачі передбачає його чотирьохразове пред'явлення з метою ознайомлення учнів з новим мовним та мовленнєвим матеріалом циклу, то на наступних двох етапах ТП використовується для створення вправ на основі мовного та мовленнєвого матеріалу, а також інваріантних ситуацій, закладених в ньому. Виходячи з вимог до вправ в інтенсивному навчанні /Н.К.Скляренко/, в НК ЕтС мають використовуватися, головним чином, умовно-комунікативні і комунікативні вправи, в основі яких лежить ситуація спілкування. В даному дисертаційному дослідженні розглядаються умовно-комунікативні та комунікативні вправи, що є змістом етапу тренування і практики в спілкуванні, з точки зору якісних характеристик їх компонентів і зв'язку ситуацій, які лежать в їх основі, з ТП.

Складовою частиною комунікативного завдання умовно-комунікативних і комунікативних вправ є ситуація, яка складається з сукупності компонентів, а саме: партнери по спілкуванню, мотиви спілкування, предмет мовлення, обставини, за якими проходить спілкування. Всі ситуації НК ЕтС за критерієм "партнери по спілкуванню" можна поділити на рольові, особистісно-рольові та міжособистісні. В рольових ситуаціях партнери по спілкуванню виконують або соціальні, або казкові ролі. Тому ці ситуації в свою чергу можна поділити на неказкові та казкові. Казкові ситуації сприяють підвищенню інтереса підлітків до вивчення іноземної мови, що неодноразово підтверджувалося в ході експерименту. Особистісно-рольові ситуації також можуть бути неказковими і казковими. В неказкових ситуаціях партнерами по спілкуванню є самі учні і особа, представлена в своїй соціальній ролі /маленька англійська дівчинка Еліс і хлопчик Віллі, американські школярі, англієць містер Робінсон, директор зоопарку, гіпнотизер тощо/. В казкових ситуаціях одним або декількома партнерами по спілкуванню, крім самих учнів, є казкові герої - персонажі полілогів та герої оригінальних казок. В міжособистіс-

них ситуаціях спілкування відбувається між учнями даної групи або між учнями та вчителем.

Наступним компонентом ситуації є мотиви спілкування. Оскільки в іншомовному спілкуванні на першому році навчання мотиви ще знаходяться в стадії формування, то найбільш дієвим є дефіцит інформації, або "інформаційна нерівність" /Р.П.Мільруд/. Але в ситуаціях мовлення можна створити й багато інших "навіщо?". Це і бажання навчити когось про щось дізнаватися, висловити захоплення кимось або чимось тощо. В ситуаціях НМК ЕтС закладено різноманітні мотиви, які спонукають мовлення учнів.

Важливим компонентом ситуації є обставини /місце і час/, при яких проходить спілкування. В описі ситуації вони можуть бути експлікованими або витікати з самої ситуації чи із зразка виконання. Так, частіше спілкування партнерів відбувається в класі під час уроку, і в цьому випадку обставини не позначаються. В окремих ситуаціях місцем протікання мовленнєвого контакту залишається клас, а час уточнюється за допомогою посилання на якусь подію, зокрема свято, яке відзначається в певний час. Місце знаходження одного з партнерів може не вказуватися, але бути відомим з попередніх ситуацій, з ТП.

Останнім важливим компонентом ситуації є предмет мовлення. В цьому компоненті ситуації відбиваються теми і підтеми того чи іншого циклу, той мовний і мовленнєвий матеріал з ТП, який відпрацьовується на даному уроці.

Наведемо приклад комунікативного завдання і розкриємо компонентний склад ситуації.

Today Rolly has returned from warm lands, he visited his relatives there. He doesn't know what the weather was like here yesterday. Let's tell him about it.

(Цикл 7, §6, впр.5)

Ця ситуація є особистісно-рольовою. Партнерами по спілкуванню в ній виступають папуга Роллі та самі учні; обставини – клас і час уроку; мотив – бажання поділитися з Роллі інформацією; предмет мовлення – погода.

Навички та вміння породження усно-мовленнєвих текстів формуються при багаторазовому повторенні матеріалу, що вивчається. Останній має повторюватися у різних обставинах, у різних умовах і при спілкуванні з різними партнерами /Ю.І.Пассов/. Іншими словами, повторення має поєднуватися з новизною. Різні автори називають різне число компонентів ситуації, що можуть варіюватися. На наш погляд, варіюватися може будь-який компонент, виключаючи і предмет спілкування, який, однак, має залишатися в рамках однієї теми, коли мова йде про ситуації, що дають однотемний мовленнєвий продукт. Всі компоненти можуть варіюватися одночасно і породжувати різноманітні варіанти інваріантних ситуацій полілогів.

Крім опису ситуації, комунікативне завдання вправ НМК БґС має включати і комунікативну задачу – стимул мовленнєвих дій учнів /В.Л.Скалкін/. Комунікативна задача може бути сформульована і даватися разом з описом ситуації. Якщо ж вона не сформульована, то вона витікає з опису ситуації і її можна експлікувати так: "Розкажіть про..." або "Я хотів би знати...".

У НМК БґС вправи етапу тренування у спілкуванні, тобто умовно-комунікативні, крім комунікативного завдання, вміщують і зразки виконання. Приклади мовленнєвої реакції учнів – це очікуваний "продукт", який мають видати учні, реагуючи на опис ситуації та комунікативну задачу. Зразки виконання у вправах служать опорою для учнів при складанні висловлювань, показуючи засоби формулювання думки, логічну послідовність висловлювання, і таким чином знімають труднощі породження усного тексту.

Наведемо приклади зразків виконання умовно-мовленневих вправ на оволодіння мікродіалогом (1) і мікромонологом (2).

1. T-C1: What's your name, my little girl?

Girl: My name is Maggie.

T-C1: How old are you?

Girl: I'm five.

T-C1: Where do you live?

Girl: I live in Oxford Street. (Цикл 1, §6, впр.6)

2. P: Ann's eyes are blue. Her cheeks are rosy. Her face is round.

She's got a snub nose. She's fair-haired. She's got a long
plait. Ann is pretty girl. (Цикл 2, §4, впр.4)

На етапі практики в спілкуванні вербальні опори мають бути відсутніми, але враховуючи, що НМК призначений для початкового ступеня навчання, у вправах можуть даватися посилання на можливе використання зразка виконання в попередній вправі. За уроками тренування та практики у спілкуванні йде останній урок циклу – контрольний. Комунікативні завдання для контролю рівня сформованості навичок і вмінь усного мовлення подібні до тих, що використовуються на етапі практики у спілкуванні.

З метою перевірки ефективності розробленої методики створення і використання ТП з казковим сюжетом як основи навчання усно-мовленнєвого спілкування в НМК EtC для 5 класу було проведене експериментальне навчання. В ході експериментальної перевірки визначались посиленість розроблених фрагментів підручника, які включали ТП з казковими сюжетами /розвідувальний навчальний експеримент/ та ефективність навчання усно-мовленнєвого спілкування на основі ТП з казковим сюжетом при комплексному навчанні всіх видів мовленнєвої діяльності /основний навчальний експеримент/. Експерименти проводилися в 5 класі середньої школи №2 м.Ірпеня та 5 класі середньої

школи №17 м. Ірпня.

Розвідувальний навчальний експеримент довів доступність створених полілогів та підтвердив доцільність вибору казкового сюжету для ТП як основного навчального тексту.

Результати основного навчального експерименту свідчать, що навчання усно-мовленнєвого спілкування на основі ТП з казковим сюжетом при комплексному навчанні всіх видів мовленнєвої діяльності дозволяє досягти високих показників володіння навичками і вміннями діалогічного та монологічного мовлення. Так, коефіцієнт навченості діалогічного мовлення в середньому по групі склав 0,94, а монологічного – 0,92.

Таким чином, була доведена висока ефективність використання ТП з казковим сюжетом і створених на їх основі усно-мовленнєвих вправ для формування навичок та вмінь усного спілкування.

Основні положення дисертації відображені в таких публікаціях:

1. Тексти-полілоги з казковим сюжетом як основа навчання усного мовлення в підручнику 5 класу // Матеріали всеукраїнської міжвідомчої наукової конференції "Нові підходи до філології у вищій школі": Тези доп. – Мелітополь: МДПІ, 1992. – С. 74

2. Експериментальне дослідження фрагменту підручника для інтенсивного навчання англійської мови для 5 класу середньої загальноосвітньої школи // Методика викладання іноземних мов, – Київ, 1993. – Вип. 22. – С. 96 – 100.

3. Наукові засади створення і використання текстів-полілогів як основи для навчання спілкування в підручнику англійської мови для 5 класу "English through Communication" // Проблеми гуманізації процесу навчання іноземних мов у школі та вузі: Тези доп. – Київ: КДПІМ, 1993. – С. 6.

4. Теоретичні передумови створення текстів-полілогів у підручнику англійської мови для 5 класу "English through Communication" // Сучасні методи навчання та форми контролю знань з іноземної мови: Тези доп. - Київ: КДУ, 1993. - С. 150-152.

5. Особливості навчання усного мовлення в першій чверті 5 класу за альтернативним навчально-методичним комплексом з англійської мови "English through Communication" // Методика викладання іноземних мов. - Київ, 1994. - Вип. 23. - С. 23-28.

6. Basic Conversational Text in the Textbook "English through Communication" for the 5th Form // 1st National Conference "English in an Open Society" - Kiev: KSPIFL, 1994. - P. 27.

Яценко Л.М. Создание и использование текста-полилога со сказочным сюжетом как основы обучения устно-речевому общению в учебнике "English through Communication" для 5 класса средней школы.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 - методика преподавания иностранных языков, Киевский государственный лингвистический университет, Киев, 1995.

Защищаются 2 научные статьи, 4 тезисов докладов, которые содержат теоретические исследования по созданию и использованию текста-полилога со сказочным сюжетом, общие и частные требования к тексту-полилогу, методика его использования в учебнике "English through Communication" для 5 класса средней школы, а также результаты экспериментального обучения. Установлено, что использование текста-полилога со сказочным сюжетом как основы обучения иноязычному устно-речевому общению обеспечивает эффективное формирование и развитие устно-речевых навыков и умений учащихся.

Ключові слова: текст-полілог, казковий сюжет, усно-мовленнєве спілкування, усно-мовленнєві вправи.

Yatsenko L.M. Creating and Using the Text-Polylog with a Fairytale Plot as the Basis of Teaching Oral Speech Communication in the Textbook "English through Communication" for the 5th Form.

Dissertation for the degree of Candidate of Pedagogical Studies, speciality 13.00.02 - Methodology of Foreign Languages Teaching, Kyiv State Linguistic University, Kyiv, 1995.

To be defended: 2 articles, 4 theses of papers containing theoretical research on creating and using the text-polylog with a fairytale plot as the basis of teaching oral speech communication, general and special requirements to the text-polylog and technology of its use in the textbook "English through Communication" for the 5th form, as well as experimental results. It has been established that using the text-polylog with a fairytale plot as the basis of teaching oral speech communication ensures effective development of students' oral speech habits and skills in the target language.

ЛМ

Підписано до друку 16.03.1995р.Об'єм 1,2.Формат 60x84 1/16
Друк офсетний.Тир.100пр.Зам.91.Безплатно.
ДОД УДПУ ім.М.П.Драгоманова,КиївПирогова,9.

448881

AB 32.355

AB 32.355